

Reklamationsfristens längd i teori och praktik

Av jur.kand. JAKOB ANDERSSON¹

Att avgöra reklamationsfristens längd är en knepig fråga. Vid bestämmandet av fristen måste rättstillämparen avgöra dels när fristen börjar löpa, dels omfattningen av längden i sig. Bedömningen av båda dessa delfrågor kräver en separat analys som kan inbegripa en stor mängd faktorer. Undertecknad har i en tidigare artikel undersökt bl.a. den förstnämnda delfrågan. Syftet med den här artikeln är att undersöka den senare.

1 Inledning

Jag minns en jovialisk högstadielärare som under ett matteprov, bland alla formler och ekvationer, helt sonika hade smugit in följande fråga: ”hur långt är ett snöre?” Frågan gav upphov till viss munterhet, som dock snabbt kvävdes av provvaktens stränga blick. Motiverad av självupplevd förpliktelse försökte jag återgälda frågan med ett fyndigt svar, men tyvärr (eller kanske som tur är) insåg jag snabbt att dyrbar provtid gick till spillo. Sålunda kritade jag hastigt dit: ”det beror på”.

Juridiken kryllar av ”det beror på”-frågor. En av dessa är längden på reklamationsfristen, vars bestämmande kan involvera ett stort antal överväganden. Även när vägledande praxis i och för sig finns tillgänglig är det ofta en grannliga uppgift att avgöra om en reklamation är rättidig i ett enskilt fall. Eftersom rättsföljden av sen reklamation typiskt sett innebär att rätten att göra gällande påföljd (t.ex. kräva skadestånd) går förlorad (preklusion) är det naturligtvis svårsmält för den reklamationspliktiga om det blir ”stolpe ut” i en reklamationsfråga. Det kan med fog hävdas att följderna av en senfärdig reklamation inte står i proportion till det besvär som den kontraktsbrytande åsamkas av att kravet kunnat göras gällande mot honom eller henne. En rättstillämpare ställs därför ibland inför svåra gränsdragningssituationer, där en underliggande konflikt ofta kan skönjas mellan att å ena sidan värna om formella rättvisehänsyn om förutsebarhet och å andra sidan undvika resultat som är alltför materiellt otillfredsställande. De utförliga domskäl som många gånger förekommer när svårbedömda reklamationsfrågor prövas vittnar om att domstolarna är under hård press att åstadkomma välmotiverade slutsatser. Trots de senaste årens intensiva praxisbildning i frågor rörande reklamation² saknas det för

¹ Biträdande jurist i advokatfirman Setterwalls tvistlösningsgrupp i Stockholm. Jag vill rikta ett stort tack till mina tvistlösningskollegor, särskilt advokaten Johannes Ericson, för — som alltid — värdefulla diskussioner, kloka synpunkter samt uppmuntran att skriva artikeln.

² Se t.ex. NJA 2017 s. 1195 och NJA 2018 s. 127. I det första av de s.k. advokatmålen, NJA 2018 s. 414, meddelades inledningsvis prövningstillstånd endast i frågan om

viktiga avtalstyper alljämt direkt vägledande avgöranden från Högsta domstolen (HD) vad gäller reklamationsfristens längd, såsom vid komplicerade tjänster (t.ex. advokats rådgivning) i näringsidkarsammanhang. Det är därför angeläget att utröna reklamationsfristens längd.³

Reklamationsplikten är en rättsfigur med gamla anor;⁴ det borde därmed finnas förutsättningar för en rik praxisbildning som kan ge vägledning. Därtill finns bestämmelser om reklamationsplikt i ett stort antal lagar på obligationsrättens område och alltså ett omfattande förarbetsmaterial rörande nu aktuell frågeställning. Mycket har naturligtvis också hunnit sägas i doktrinen. Följaktligen infinner sig ett visst hopp att det kan vara möjligt att besvara frågan om reklamationsfristens längd genom att dels utmejsla vilka faktorer som är relevanta i bedömningen, dels begrunda hur lång fristen har ansetts vara i praktiken av domstolarna. Innan försöket påbörjas måste dock vissa avgränsningar, samt terminologiska och metodologiska noteringar, göras.

För att avgöra reklamationsfristens längd i ett enskilt fall måste i allmänhet följande tre frågor prövas, i den angivna ordningen nedan:

1. Den *principiella* startpunkten, dvs. vad som krävs för att reklamationsfristen ska börja löpa vid den avtalsprestation som är ifråga. Inom det lagreglerade området, vad gäller fel, infaller i regel den principiella startpunkten redan då den reklamationspliktiga bort inse att det föreligger ett avtalsbrott, men undantag finns.⁵
2. Startpunkten *i det enskilda fallet*, dvs. när, med hänsyn till föreliggande omständigheter, har reklamationsfristen börjat löpa (mot bakgrund av dess principiella startpunkt)?

reklamation hade skett i rätt tid. Prövningstillstånd kom sedermera att meddelas i målet i dess helhet, varvid frågan om reklamation inte blev aktuell.

³ Som exempel på vikten av att reklamera i tid kan nämnas Stockholms tingsrätts dom den 11 april 2019 i de kumulerade målen T 6468-17, T 6721-17, T 6731-17, T 6738-17, T 6752-17 och T 15391-17, där ett skadeståndsanspråk om 120 000 000 kr ogillades p.g.a. alltför sen reklamation.

⁴ Redan i den äldre köplagen från 1905, lag (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom, fanns en skyldighet för köparen att reklamera, se t.ex. 52 §, som för övrigt ansågs vara en kodifiering av rättspraxis (NJA II 1906 nr 1 s. 89).

⁵ I t.ex. följande lagar börjar reklamationsfristen löpa redan då den reklamationspliktiga *bort upptäcka* avtalsbrottet: 32 § köplagen (1990:931), 23 § konsumentköplagen (1990:932), 17 § konsumenttjänstlagen (1985:816), 4 kap. 19 a § jordabalken, 3 kap. 26 § fastighetsmäklarlagen (2021:516), 34 § 3 st. lagen (1991:351) om handelsagentur och 45 § kommissionslagen (2009:865). Vid finansiell rådgivning till konsument har konsumenten att reklamera mot rådgivaren då konsumenten upptäckt eller bort upptäckt att *skada* uppkommit, se 7 § 1 st. lagen (2003:862) om finansiell rådgivning till konsument. Samma startpunkt gäller enligt lagen (2018:1219) om försäkringsdistribution, se 4 kap. 17 §. Försäkringsbolags reklamationsfrist vid försäkringstagarens åsidosättande av de s.k. biförpliktelseerna börjar löpa först när bolaget får *kännedom* om avtalsbrottet, se 4 kap. 10 § försäkringsavtalslagen (2005:104). En motsvarande startpunkt gäller enligt 4 kap. 2 § 1 st. paketreselagen (2018:1217).

3. *Längden i sig*, dvs. när startpunkten för reklamationsfristen fastslagits, hur lång tid därefter har den reklamationspliktiga på sig att reklamera?

Den här artikeln avser inte att undersöka frågorna 1 och 2 ovan, men jag har i en tidigare artikel behandlat den förstnämnda frågan (när det fortsättningsvis talas om reklamationsfristen avses därmed längden i sig, om inte annat framgår).⁶ Därtill kan tänkas att bestämmandet av startpunkten och längden har flera gemensamma beröringspunkter. På så sätt kan artikelns ämne alltså ha indirekt relevans även för fråga 2. Det kan i sammanhanget noteras att det finns många exempel där det avgörande för frågan om reklamationen har skett i tid har varit bedömningen av startpunkten snarare än av längden.⁷ En annan viktig avgränsning är att artikeln endast avser att undersöka reklamationsfristen enligt lokutionerna ”inom skälig tid” och ”utan oskäligt dröjsmål/uppehåll” (som antas ha samma innebörd).⁸

I den här artikeln används begreppen *den reklamationspliktiga* och *den kontraktsbrytande* som benämning på den som är skyldig att reklamera respektive den mot vilken reklamationen ska ske. Den senare termen är säkerligen okontroversiell,⁹ men det kan diskuteras vilken benämning som är lämpligast avseende den förstnämnda.¹⁰ Termen *den reklamationspliktiga* medför möjligen vissa stilistiska betänkligheter. Enligt min mening vägs dessa dock upp av termens tydlighet.

Den följande framställningen kommer bestå av två huvudsakliga delar. Den första delen avser att utreda vilka faktorer som i allmänhet kan beaktas vid bestämmandet av reklamationsfristen. Den senare kommer att undersöka hur lång reklamationsfristen faktiskt är. Som underlag för artikeln har jag (utöver sedvanliga rättskällor) använt mig av sökordet ”reklamation” på de juridiska informationstjänsterna Juno och JP rättsfallsnet och gått igenom samtliga hovrätts- och NJA-avgöranden som sökningen hittar, dvs. lite över 1 150 domar. Det ska framhållas att majoriteten av avgörandena inte har haft relevans för denna artikel.¹¹

⁶ Jag kom därvid fram till att den principiella startpunkten som huvudregel infaller tidigare än vid faktisk vetskap, se Jakob Andersson, *Inomkontraktuell reklamationsplikt; ett NJA-fall och flera hovrättsavgöranden senare*, SvJT 2019 s. 384.

⁷ Ett pedagogiskt exempel är NJA 1977 s. 138, där det var fråga om ett fel som hade förelegat redan vid köpet, men som först ungefär nio år senare hade visat sig i sådan utsträckning att reklamationsfristen började löpa (reklamation befanns ha skett i tid).

⁸ Se Johnny Herre, *Något om reklamationsplikten vid köp av varor och tjänster*, Festskrift till Gertrud Lennander (Festskrift), s. 133 och SOU 1979:36, s. 286.

⁹ Se t.ex. NJA 2007 s. 909, NJA 2018 s. 127, Christina Hultmark, *Reklamation vid kontraktsbrott*, Stockholm 1996 och Johannes Marszalek, *Reklamationsplikt vid fel i utförd överlåtelsebesiktning*, JT 2013–14 nr 4, där termen används (ibland genom dess synonym ”avtalsbrytande parten”).

¹⁰ Ett antal benämningar förekommer, se t.ex. *skadelidande* i NJA 2007 s. 909 och NJA 2018 s. 127; *icke-kontraktsbrytande* i Johnny Herre, Festskrift; *förfördelade parten* i Johannes Marszalek, a.a.

¹¹ Vissa läsare kommer uppmärksamma att somliga ”reklamationsavgöranden” är utelämnade i den följande framställningen. Detta kan ha olika förklaringar. I vissa fall har avgörandet bedömts ointressant därför att reklamationen uppenbarligen var

Denna "empiriska ansats" har betydelse främst för den andra delen av artikeln. Jag har dock bedömt det intressant att även i den första delen hänvisa till utredningen. Läsaren bör ha i åtanke att utredningen i stor utsträckning involverar "opublicerade" hovrättsavgöranden. Även om avgörandena i regel framstår som välmotiverade kan rättskällevärdet av dessa diskuteras.¹² Syftet med denna övning har dock i första hand varit att belysa hur domstolarna i *praktiken* (rätt eller fel) har sett på frågan om reklamationsfristens längd.

2 Vilka faktorer är relevanta vid bestämmandet av reklamationsfristens längd?

2.1 Inledning

Frågan om reklamationsfristens längd präglas av att dess bestämmande kan innefatta en stor mängd överväganden. Vid sidan av allmänna rationalitetsskäl bör man därför se till reklamationsinstitutets ratio legis för att göra en inledande avgränsning över vilka ändamål som framstår som mer relevanta än andra. På detta vis kan man undvika en alltför anarkistisk bedömning vid bestämmandet av reklamationsfristen.

Ett framträdande syfte bakom reklamationsplikten är att göra det möjligt för kontraktsbrytanden att vidta åtgärder för att minska de negativa följderna av avtalsbrottet, exempelvis att avhjälpa fel.¹³ Därutöver brukar reklamationsplikten anses nödvändig för att undvika otillbörliga spekulationsmöjligheter, säkerställa kontraktsbrytandens regressrätt mot tredje man och möjliggöra bevisinsamling. Ovanstående överväganden gör sig generellt gällande vid bedömningen av en reklamationsfrist, och talar för en sträng syn (dvs. en kort frist). Det

för sen eller i tid. Ibland har det varit omöjligt att avgöra när reklamationsfristen börjat löpa, och då kan inte heller längden bedömas. En annan förklaring kan vara att reklamationsbedömningen i avgörandet har gjorts mot bakgrund av 1905 års köplags reklamationsbestämmelse vid så kallade handelsköp, varvid reklamation skulle ske "genast". Enligt nuvarande köplag ska reklamation istället ske "inom skälig tid". Syftet med lagändringen var dock inte att utesluta att reklamation ibland behövde ske "genast", utan snarare att ge utrymme för en nyanserad bedömning (se Christina Hultmark, a.a., s. 60, Johnny Herre & Jan Ramberg, *Köplagen — En kommentar*, JUNO version 3, p. 8.4.2. I förarbetena till nuvarande köplag, prop. 1988/89:76 s. 124, poängterade lagstiftaren att köparen, om denna är näringsidkare, ofta kan avkrävas en reklamation "inom kort tid, i regel någon eller några dagar efter det att felet har observerats"). Det bör således uppmärksammas att viss äldre praxis enligt lokutionen "genast" alltså kan vara relevant, dvs. i det fall man finner att reklamation borde ske "genast". Av utrymmesskäl har jag dock valt att inte behandla dessa, bortsett från de avgöranden som har relevans för den första delen av artikeln.

¹² Det saknas här utrymme att närmare behandla denna fråga. Kort kan sägas att "publicerade" hovrättsavgöranden (s.k. RH-avgöranden) i regel anses ha rättskällevärde, till synes i kraft av att de är publicerade och har genomgått en urvalsprocess. Man kan dock fråga sig vilken (om någon) distinktion som numera bör uppställas mellan dessa avgöranden och "vanliga" hovrättsavgöranden. Även "vanliga" hovrättsavgöranden får i någon mening anses publicerade i och med att de görs tillgängliga via etablerade juridiska informationstjänster. Se vidare om detta i Johan Munck, *Rättskällor förr och nu*, Juridisk Publikation, särtryck ur Jubileumsnummer 2014, s. 204 ff.

¹³ Johnny Herre & Jan Ramberg, *Allmän köprätt*, JUNO version 9, p. 9.6.1.

finns emellertid förhållanden att beakta till den reklamationspliktigas förmån. Ett visst rådtrum att överväga kravet och överblicka situationen måste få finnas, bl.a. i syfte att undvika att obefogade krav framställs och därmed orsaka att båda parter drar på sig onödiga kostnader för utredning m.m.¹⁴ Exempelvis är skadestånd ibland den enda påföljd som i praktiken kommer ifråga för vissa avtalsbrott. Som bekant resulterar dock avtalsbrott inte alltid i en skada och därmed inte i en rätt till skadestånd. Detta tar dock reklamationsfristens startpunkt typiskt sett inte hänsyn till, eftersom fristen kan börja löpa redan när avtalsbrottet har inträffat.¹⁵ I dessa situationer behöver den reklamationspliktiga överväga om avtalsbrottet överhuvudtaget kan göras gällande.¹⁶ En reklamation fyller alltså olika syften beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Men i den inbördes relationen mellan avtalsparterna får det ändå anses uppenbart att reklamationsplikten i första hand är uppställd i den kontraktbrytandes intresse.¹⁷ Det kan också noteras att reklamationsplikten torde vara samhällsnyttig, eftersom det i allmänhet får anses positivt att oklara rättsförhållanden avecklas (vilket reklamationsplikten kan anses främja).

Sammanfattningsvis handlar argumentation kring frågan om reklamationsfristens längd i mångt och mycket om att identifiera vilka syften en reklamation kan antas uppfylla i det enskilda fallet och vilka faktorer som gör att ett visst syfte framstår som särskilt angeläget, och vice versa.¹⁸ Med ovanstående i bakhuvudet ska vi nu skrida till verket och titta närmare på vilka faktorer som generellt anses relevanta vid bedömningen av reklamationsfristen. Det bör noteras att den ordning som faktorerna nedan presenteras i inte är efter rang.

2.2 *Avtalsprestationen*

Det får antas vara okontroversiellt att den omständighet som har störst betydelse för reklamationsfristen är vilken avtalsprestation som är ifråga. Underförstått i detta är att avtalsprestationen har avgörande betydelse för felets komplexitet och angelägenhet att snabbt göras gällande. Att den reklamationspliktiga har kortare tid på sig att reklamera fel i en färskvara än fel vid komplex rådgivning kräver ingen närmare förklaring.¹⁹

¹⁴ Prop. 1988/89:76 s. 129, NJA 2007 s. 35, NJA 2012 s. 1021, p. 22 och NJA 2016 s. 237, p. 36.

¹⁵ Jfr dock Jan Kleineman, *Reklamationsplikt vid rådgivaransvar*, Festskrift till Torgny Hästad, s. 350 ff.

¹⁶ Jfr specialmotiveringen till 29 § köplagen i prop. 1988/89:76.

¹⁷ Johannes Marszalek, a.a., s. 879.

¹⁸ Jfr Johannes Marszalek, a.a., s. 894 och Christina Ramberg, *Reklamation mot advokater och revisorer*, SvJT 2010 s. 153 f.

¹⁹ Jfr prop. 1988/89:76 s. 119 och Johnny Herre & Jan Ramberg, *Köplagen — En kommentar*, p. 8.4.2.

2.3 Partsställningen

En annan faktor av utmärkande betydelse är partsställningen.²⁰ Konsumenter åtnjuter i regel en minimifrist om i vart fall två månader²¹ och även privatpersoner (dvs. när de inte agerar som konsumenter) har typiskt sett längre tid på sig att reklamera än näringsidkare.²² Men också i näringsidkarsammanhang kan partsställningen ha betydelse. Exempelvis kan det finnas anledning att se strängare på reklamationsfristen om avtalsbrottet har samband med den reklamationspliktigas ordinarie näringsverksamhet,²³ och det har sagts att en ekonomiskt svagare part ibland bör åtnjuta en längre reklamationsfrist.²⁴

2.4 Den reklamationspliktigas faktiska kännedom om avtalsbrottet

Som nämndes inledningsvis i artikeln börjar reklamationsfristen typiskt sett att löpa redan när den reklamationspliktiga *bort* inse de omständigheter som ligger till grund för reklamationsfristen. Reklamationsfristen börjar naturligtvis också löpa om det föreligger faktisk kunskap om dessa omständigheter.²⁵ En reklamationspliktigs faktiska kännedom om ett avtalsbrott är en omständighet som kan förkorta reklamationsfristen, eftersom det generellt inte finns några skäl att då dröja med reklamationen.²⁶ Den kontraktsbrytande bör således inte i

²⁰ Johnny Herre & Svante O. Johansson, *Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005–2019*, SvJT 2020 s. 943.

²¹ 23 § konsumentköplagen, 17 § konsumenttjänstlagen, 17 § lagen (2015:953) om kollektivtrafikresenärers rättigheter och NJA 2018 s. 127, p 37–41. Jfr dock den diskussion som förts kring om "tvåmånadersregeln" bör gälla även enligt lagen om finansiell rådgivning till konsumenter, i Fredric Korling, *Reklamation av investeringsrådgivning och diskretionär förvaltning*, SvJT 2012 s. 657 f.

²² Prop. 1988/89:76 s. 124 och s. 129, prop. 1989/90:77 s. 62, NJA 2008 s. 1158 och NJA 2016 s. 237, p 36.

²³ Prop. 1988/89:76 s. 124, prop. 1989/90:77 s. 62 och NJA 2016 s. 237, p 36.

²⁴ Christina Ramberg, a.a., s. 150 f. Se även Hovrätten för Västra Sveriges dom den 14 januari 2013 i mål T 3185-12 som handlade om köp av tjänst mellan två näringsidkare, där köparen gjorde gällande att den hade rätt att hålla inne betalningen med hänvisning till att tjänsten var felaktig. Säljaren gjorde å sin sida gällande att köparen hade reklamerat den påstått felaktiga tjänsten för sent. Hovrätten noterade att säljaren var ett mindre bolag och därmed hade ett särskilt intresse av att få reda på om den väntade (större) betalningen skulle komma att ske, och att det därmed fanns anledning att se strängare på reklamationsfristen. I Svea hovrätts dom den 22 maj 2019 i mål T 11693-17 hade domstolen att pröva om ett försäkringsbolag hade reklamerat en av försäkringstagaren åsidosatt biförpliktelse i tid. Vid bestämmandet av reklamationsfristen tog hovrätten i beaktande försäkringsbolagets insikt att försäkringstagaren "var i en utsatt ekonomisk situation och beroende av besked från [försäkringsbolaget] bl.a. för att kunna planera sin fortsatta verksamhet."

²⁵ Se t.ex. formuleringen i 32 § köplagen "märkt eller borde ha märkt felet".

²⁶ NJA 2018 s. 127, p. 37 och Johnny Herre & Jan Ramberg, *Allmän köprätt*, p. 8.4.2. Se även prop. 1988/89:76 s. 124 där lagstiftaren anför att, då den reklamationspliktiga är näringsidkare och "felet har observerats", reklamation i regel bör göras någon eller några dagar efteråt. Se även Svea hovrätts dom 4 december 2018 i mål T 6560-16, som hänvisar till detta uttalande. Jfr även lagstiftarens uttalande i författningskommentaren till 4 kap. 2 § paketreselagen, där reklamationsfristen börjar löpa först då den reklamationspliktiga fått faktisk kännedom om felet. Enligt lagstiftaren bör den reklamationspliktiga under dessa förhållanden reklamera "så fort som möjligt" (prop. 2017/18:225 s. 134). Att notera är dock att reklamationsfristen enligt 4 kap. 2 § paketreselagen, "utan onödigt dröjsmål", möjligen inte är densamma som "inom skäligen tid".

alla lägen nöja sig med att argumentera för att den reklamationspliktiga vid en viss tidpunkt enbart bort inse avtalsbrottet. Om det rör sig om ett svårbedömt fall kan en framgångsrik argumentering för att den reklamationspliktiga också haft faktisk kännedom om ett avtalsbrott vara det som gör att reklamationsinvändningen bifalls.

2.5 Den reklamationspliktigas sakkunskap

Om den reklamationspliktiga är i behov av sakkunskap i form av t.ex. rättslig eller teknisk expertis för att bedöma om ett potentiellt avtalsbrott kan göras gällande kan fristen förlängas.²⁷ Inte heller denna faktor gör sig enbart gällande när den reklamationspliktiga är privatperson.²⁸ Möjligen är det vanligast att måttet av sakkunskap tas i beaktande när den reklamationspliktiga saknar sakkunskap. I avsnitt 2.3 ovan förklarades dock att det finns anledning att se strängare på reklamationsfristen om det finns ett samband mellan avtalsbrottet och den reklamationspliktigas ordinarie näringsverksamhet. Det kan därmed konstateras att den reklamationspliktigas särskilda sakkunskap kan verka i motsatt riktning, dvs. förkorta fristen.²⁹ Möjligtvis kan den reklamationspliktiga tillskrivas särskild sakkunskap genom att t.ex. ha biträtt av expertis med relevant sakkunskap i angelägenheten i fråga.³⁰

Det kan invändas att en reklamationspliktigs sakkunskap är något som är relevant för bestämmandet av reklamationsfristens startpunkt snarare än längd. I doktrin har anförts att lagstiftaren till synes blandar ihop betydelsen av den reklamationspliktigas sakkunskap vid bestämmandet av fristen och startpunkten.³¹ Jag håller inte med om den tolkningen,³² även om det i och för sig är korrekt att måttet av sakkunskap är relevant för bestämmandet även av startpunkten.³³ Klart är att upptäckten av ett avtalsbrott inte alltid motiverar en reklamation; ofta behöver också bedömas om avtalsbrottet *kan* göras gällande mot den kontraktsbrytande, och i så fall *hur*. T.ex. kan den reklamationspliktiga behöva överväga om kompensation ska krävas som prisavdrag eller skadestånd. För den bedömningen, som alltså görs när reklamationsfristen börjat löpa, kan den reklamationspliktigas sakkunskap vara relevant.

²⁷ Prop. 1988/89:76 s. 124, prop. 1989/90:77 s. 62, prop. 2002/03:133 s. 34 f., NJA 2008 s. 1158, RH 2003:63 och Göta hovrätts dom den 13 september 2007 i mål T 3077-06.

²⁸ Prop. 1988/89:76 s. 124, prop. 1989/90:77 s. 62 och Svea hovrätts dom den 17 mars 2010 i mål T 8963-08.

²⁹ Se också Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 2 maj 2011 i mål T 1779-09.

³⁰ Se Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 3 maj 2021 i mål T 2419-18 där hovrätten vid bestämmandet av reklamationsfristen påpekade att den reklamationspliktiga företrädde i angelägenheten av kvalificerade juridiska ombud.

³¹ Se Christina Hultmark, a.a., s. 61 f.

³² Enligt min uppfattning bygger argumentet på en felaktig tolkning av lagstiftarens uttalande att "en köpare kan behöva biträde av en sakkunnig person för att bedöma huruvida ett fel föreligger som kan göras gällande mot säljaren"; lagstiftaren syftar inte på huruvida ett fel *föreligger*, utan om det *kan göras gällande*.

³³ Se t.ex. NJA 2016 s. 237, p. 33 och prop. 1988/89:76 s. 121.

2.6 Kontraktsbrytandens kännedom om avtalsbrottet

Det förefaller som om skyldigheten att reklamera bortfaller om avtalsbrottet är grundat på ett handlande som är grovt vårdslöst eller i strid med tro och heder,³⁴ för att istället ”ersättas” av allmänna principer om passivitet (enligt vilka den ”reklamationspliktiga” fortfarande kan lida rättsförlust om han eller hon inte gör gällande sitt anspråk inom en viss tid).³⁵ Ofta i dessa fall lär den kontraktsbrytande parten ha, eller nära nog ha, kännedom om avtalsbrottet redan när det begås. En intressant fråga är vad som gäller om kontraktsbrytanden istället får kännedom om avtalsbrottet *efter* att avtalsprestationen har fullbordats, men inte genom reklamation. Ett exempel på denna situation är att en säljare, efter att ett avtal om köp av vara är fullbordat, senare upptäcker att det fanns problem vid produktionen och med visshet kan sluta sig till att den sålda varan måste vara felaktig.

Under dessa förhållanden är ett av de grundläggande syftena bakom reklamationsplikten redan uppfyllt; att medvetandegöra kontraktsbrytanden om avtalsbrottet. Det står därmed klart att det typiskt sett inte finns anledning att se lika strängt på reklamationsfristen.³⁶ Det måste dock beaktas att avtalsbrott inte är ekvivalent med att krav framställs. Kontraktsbrytanden har även under dessa förhållanden ett berättigat intresse av att få reda på om något anspråk kommer att göras gällande.³⁷ Kanske kan ett sådant behov anses tillgodosett genom möjligheten till s.k. interpellation. I NJA 2007 s. 909 hade en part gjort sig skyldig till kontraktsbrott genom att i förtid säga upp ett ensamåterförsäljaravtal. Den otillåtna uppsägningen hade kort därefter mötts av en neutral reklamation. Frågan i målet var om den reklamationspliktiga därtill behövde framställa en särskild reklamation med krav på skadestånd. HD fann att den neutrala reklamationen utgjorde en tillräcklig varning för att skadeståndsanspråk eventuellt skulle följa, och påpekade att den kontraktsbrytande parten hade möjlighet att begära besked av motparten om denna också avsåg att begära skadestånd.

³⁴ Se 26 § 2 st. fastighetsmäklarlagen, 4 kap. 19 a § 2 st. jordabalken, 24 § konsumentköplagen, 17 § 2 st. konsumenttjänstlagen, 33 § köplagen, 34 § 3 st. lagen om handelsagentur, 45 § kommissionslagen, 4 kap. 10 § försäkringsavtalslagen och 4 kap. 2 § 2 st. paketreselagen.

³⁵ NJA 2017 s. 1195. Se även Svea hovrätts dom den 23 oktober 2019 i mål T 7328-18.

³⁶ Se även Christina Hultmark, a.a., s. 135 f. och Svea hovrätts dom den 16 februari 2010 i mål T 5026-08, som handlade om en revisionsfirmas oaktsamma skatterådgivning. Rådgivningen hade resulterat i ett ogynnsamt skattebeslut, som blev föremål för en överklagandeprocess som revisionsfirman hölls informerad om. Överklagandet avslogs, varvid revisionsfirmans rådgivning reklamerades. Vid bestämmandet av reklamationsfristen uttalade hovrätten att revisionsfirman borde ”anses ha haft tillfälle att tillvarata sina intressen i den uppkomna situationen.” Uttalandet kan nog tolkas som att hovrätten ansåg att revisionsfirman måste ha förstått att klienten med stor sannolikhet skulle kunna komma att hålla firman ansvarig för det fall utfallet i överklagandeprocessen blev ogynnsamt.

³⁷ Det kan noteras att den kontraktsbrytandes ”inrättandeintresse” synes ha förkortat reklamationsfristen i andra sammanhang, se Svea hovrätts dom den 22 maj 2019 i mål T 11693-17.

Möjligtvis kan man därför ur NJA 2007 s. 909 utläsa att det föreligger en interpellationsskyldighet hos kontraktbrytanden om denna har kännedom om, eller misstänker att denna har gjort sig skyldig till, avtalsbrottet.

Sannolikt vore det dock en alltför långtgående slutsats att utifrån NJA 2007 s. 909 hävda att det föreligger en interpellationsskyldighet. En interpellation riskerar att ”väcka den björn sover”, och det kan diskuteras om kontraktbrytanden kan förväntas ta den risken när det inte redan har framställts en neutral reklamation som i NJA 2007 s. 909.³⁸ En annan fråga är vilken rättsverkan det får om den reklamationspliktiga inte besvarar interpellationen, eller förklarar sig inte vilja begära skadestånd men senare ångrar sig.³⁹

Hur föreliggande situation ska bedömas får antas variera kraftigt beroende på avtalsbrottet ifråga (ibland kan nog undanhållandet, av avtalsbrottet, i sig anses utgöra grov vårdslöshet).⁴⁰ Sammanfattningsvis får utgångspunkten antas vara att kontraktbrytandens kännedom om avtalsbrottet är något som typiskt sett förlänger fristen. För bedömningen måste en intresseavvägning göras, där särskilt kontraktbrytandens skäl att anta att avtalsbrottet kan komma att göras gällande bör få stor betydelse.⁴¹

2.7 Den kontraktbrytande ”avleder” den reklamationspliktiga från att reklamera

Ibland lämnar den kontraktbrytande besked till den reklamationspliktiga som gör att han eller hon dröjer med att reklamera, utan att det för den skull är fråga om ett vilseledande. Så kan vara fallet om kontraktbrytanden hänvisar den reklamationspliktiga till att söka gottgörelse hos sitt försäkringsbolag eller en annan potentiell skadevällare, eller helt enkelt ber den reklamationspliktiga att återkomma vid ett senare tillfälle. I sådana fall torde reklamationsfristen kunna förlängas. I NJA 1988 s. 335 var det fråga om fel i en hjullastare. När köparen redan samma dag som reklamationsfristen började löpa sökte kontakt med säljaren (ett bolag) blev han hänvisad till att återkomma vid ett senare tillfälle eftersom ansvarig person befann sig på semester. Reklamationen skedde därför fem dagar senare, vilket ansågs vara i tid. Till saken hör att det var fråga om ett s.k. handelsköp enligt gamla köplagen, varvid reklamation skulle ske genast. I NJA 1921 s. 486 ansågs att reklamation efter sex dagar var för sent vid ett sådant köp av tyg. Det är alltså fullt tänkbart att en reklamation efter fem dagar hade kunnat vara för sent. HD uttalande dock att ”[r]edan på grund av [säljarens hänvisning

³⁸ Christina Ramberg, a.a., s. 145 f.

³⁹ Jfr Stefan Lindskogs särskilda tillägg i NJA 2008 s. 243, som anser att en obesvarad förfrågan kan resultera i att den reklamationspliktiga förlorar rätten att göra gällande avtalsbrottet. Christina Ramberg (a.a., s. 146) anser att besked från den reklamationspliktiga att denna inte avser att kräva skadestånd sannolikt är bindande.

⁴⁰ Jfr NJA 2016 s. 303, p 22.

⁴¹ Christina Hultmark, a.a., s. 135.

ovan till kontaktpersonens återkomst] kan den sålunda gjorda reklamationen inte anses vara för sent meddelad.” Uttalandet ger vid handen att reklamationsfristens förlängdes; kanske inte ens började löpa förrän kontaktpersonen var åter.⁴²

Reklamationsfristen lär därtill kraftigt förlängas om den kontraktsbrytandes agerande är så pass utstuderat att det kan anses utgöra ett vilseledande eller annars illojalt agerande, i analogi med vad som gäller om avtalsbrottet är grundat på sådant handlande (se avsnitt 2.6 ovan).

2.8 Kontraktsbrytandens särskilda intresse av snabb reklamation

Ibland är situationen sådan att den kontraktsbrytande har ett särskilt intresse av att reklamation sker snabbt, exempelvis om dennas situation påtagligt försvåras av att det dröjer med reklamationen.⁴³ Så torde vara fallet om fördröjningen (påtagligt) försämrat kontraktsbrytandens möjligheter att själv ta ställning till anspråket, exempelvis till följd av uppkomna bevisvärigheter.⁴⁴ Kontraktsbrytanden har i regel också ett särskilt intresse av snabb reklamation om medkontrahenten avser att häva avtalet (eftersom det annars finns utrymme för otillbörlig spekulation).⁴⁵ Ett sista exempel skulle kunna vara om en sen reklamation medför att avtalsbrottet leder till ökade kostnader, och därmed en förvärrad skada, som hade kunnat undvikas av ett snabbt avhjälpande vid en snabb reklamation.⁴⁶ Detta framstår dock som strängt mot

⁴² Johnny Herre, *Svensk rättspraxis: Förmögenhetsrätt 1978–2004*, SvJT 2005 s. 708 (Svensk rättspraxis), Se även Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 21 december 2018 i mål T 907-18, där det var fråga om en skadeståndstalan mot en fastighetsmäklare och förmedlingen av en bostadsrätt som visade sig ha mindre boyta än vad som utlovats. På grund av mäklarens agerande kom käranden (köparen ifråga, en privatperson) att först vända sig till bostadsrättsföreningen vilket medförde att reklamationen mot fastighetsmäklaren gjordes först sju månader efter reklamationsfristens början. Detta ansågs vara något som talade för en längre reklamationsfrist (köparens reklamation ansågs fortfarande vara för sent framställd). En angränsande fråga som möjligen också kan förlänga fristen, men som sällan i praktiken torde aktualiseras, är om kontraktsbrytanden gör sig svårnådd, jfr lagstiftarens uttalande i propositionen till paketreselagen där det vid fristens bestämmande ska tas i beaktande ”hur lätt det är för resenären att komma i kontakt med arrangören” (prop. 2017/18:225 s. 134).

⁴³ Se NJA 2008 s. 1158 där HD, vid bestämmandet av reklamationsfristens längd, tog hänsyn till att en förlängning av densamma inte kunde anses ”påtagligt försämrade [kontraktsbrytandens] situation” (min kursivering). Se också Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 15 juni 2016 i mål T 1590-15 som gällde försäljning av en fastighet som var miljöskadad. I avgörandet hade reklamation framställts först efter att skadan (dvs. avtalsbrottet ifråga) hade avhjälpats, och på så sätt betagit kontraktsbrytanden alla möjligheter att själv vidta åtgärder för att bedöma felet. Med hänvisning till NJA 2008 s. 1158 fann hovrätten att det var en sådan situation som ”påtagligt” försvårade kontraktsbrytandens situation och att hänsyn skulle tas till detta vid bestämmandet av reklamationsfristen.

⁴⁴ Den kontraktsbrytandes behov av bevisäkring kan sägas vara ett de huvudsakliga ändamålsskälerna för reklamationsplikten, se Christina Hultmark, a.a., s. 30 ff. och Johnny Herre, Festskrift, s. 132 med där gjorda hänvisningar.

⁴⁵ Prop. 1988/89:76 s. 129 och s. 135. Se också Johnny Herre, Festskrift, s. 132, Christina Hultmark, a.a., s. 33 f. och Stefan Lindskog, *Preskription*, JUNO version 4, s. 731 not 14 (not 2007 i den tryckta boken). Jfr även NJA 2017 s. 1195, p. 18 och Torgny Håstads särskilda tillägg i NJA 2006 s. 638.

⁴⁶ Se Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 31 maj 2018 i mål T 3031-17.

den reklamationspliktiga om denna inte ens bort inse att skadan skulle komma förvärras. Beroende på hur parterna disponerar sin talan är det tänkbart att sistnämnda situation istället hanteras inom ramen för en medvållandeinvändning,⁴⁷ alternativt genom en invändning om en åsidosatt skadebegränsningsplikt.

2.9 Avtalsbrottets betydelse för den reklamationspliktiga

Som förklarats inledningsvis i den här delen av artikeln åtnjuter i regel den reklamationspliktiga visst rådrum att begrunda om ett avtalsbrott kan göras gällande mot kontraktsbrytanden. En rimlig förväntning är att den reklamationspliktiga agerar snabbare inom detta rådrum ifall avtalsbrottet har särskild betydelse för densamma. Inte sällan lär också ett sådant avtalsbrott riskera orsaka stora kostnader, som den kontraktsbrytande snabbt bör ges tillfälle att undvika. Det finns flera hovrättsavgöranden som ger stöd för uppfattningen att avtalsbrottets särskilda betydelse förkortar reklamationsfristen.⁴⁸

2.10 Flera ansvarssubjekt

Om det föreligger flera subjekt som kan hållas ansvariga för en skadehändelse förefaller det kunna förlänga reklamationsfristen, om än i begränsad utsträckning.⁴⁹ Utöver att det kan göra utredningen av avtalsbrotten mer komplicerad (vilket i sig talar för en förlängning av reklamationsfristen) är det inte heller i alla lägen önskvärt att den reklamationspliktiga omedelbart "skjuter med hagelbössan" och reklamerar mot samtliga potentiella kontraktsbrytare. Som förklarades under avsnitt 2.1 är det i allmänhet samtliga parter till gagn att den reklamationspliktiga inte framställer obefogade krav. Emellertid måste

⁴⁷ Jfr Johannes Marszalek, a.a., s. 878.

⁴⁸ I Hovrätten för Västra Sveriges dom den 6 april 2017 i mål T 2795-15, där omständigheterna visserligen var något speciella eftersom det rörde tolkningen av ett standardavtal (ABA 99), beaktade hovrätten att felet var "väsentligt". I Svea hovrätts dom den 4 december 2018 i mål T 6560-16 hänvisade hovrätten vid bestämmandet av fristen till att felet var en "betydelsefull del av avtalet". I Svea hovrätts dom den 17 april 2019 i mål T 1996-18 förefaller hovrätten ha ansett att fristen kan förkortas om vissa egenskaper hos en köpt (felaktig) vara har varit särskilt viktiga för köparen. Hovrätten fann stöd för sin uppfattning i NJA 2016 s. 237 p. 35 och p. 38. Min uppfattning är dock att de uttalanden från HD som hovrätten hänvisar till avser startpunkten, inte längden. Underlaget för hovrättens bedömning kan därför ifrågasättas — men möjligen stämmer slutsatsen.

⁴⁹ Se NJA 2008 s. 1158 som gällde fel i fastighet och där köparna reklamerade mot säljarna. HD uttalade att "[e]tt visst, om än begränsat, tidsmässigt utrymme" borde få finnas för köparna att undersöka om de kunde rikta anspråk mot besiktningsmannen, istället för mot säljarna. Köparna var visserligen privatpersoner men av sammanhanget förefaller uttalandet äga allmän giltighet. I Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 17 mars 2011 i mål T 1503-10 tog hovrätten till synes i beaktande vid bestämmandet av reklamationsfristen att det inte kunde funnits någon tveksamhet om vem den reklamationspliktiga hade att reklamera mot. I Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 16 april 2021 i mål T 3168-20 förefaller hovrätten instämma i tingsrättens explicita angivande att man vid bestämmandet av reklamationsfristen måste beakta "att det har varit flera underleverantörer i entreprenaden och att det är rimligt att beställaren behöver viss tid för att utreda vem av underleverantörerna som ska hållas ansvarig."

tas i beaktande att det vid ansvarspluralitet också ligger i kontraktsbrytandens intresse att reklamation sker snabbt, i syfte att bl.a. kunna säkerställa regressmöjligheten mot övriga kontraktsbrytare.⁵⁰ Sannolikt har det därför inte jättstor betydelse för bestämmandet av fristen att det föreligger flera skadevällare.

2.11 Tillfälliga hinder hos den reklamationspliktiga av ”subjektiv natur”

Det står klart att tillfälliga hinder av subjektiv natur,⁵¹ exempelvis sjukdom, är någonting som kan åberopas av konsumenter — och med största sannolikhet även av privatpersoner generellt — för att förlänga reklamationsfristen.⁵² Den mer intressanta frågan är om sådana hinder kan åberopas även i näringsidkarsammanhang.

NJA 1982 s. 301 handlade om en köpman som hade köpt in och vidare sålt odlingspotatis till olika odlare. Ett antal odlare upptäckte därefter att potatisen var rötskadad, vilket framfördes till köpmannen, som i sin tur reklamerade potatisen hos sin säljare. En fråga i målet var om köpmannen hade reklamerat i tid, och vilken betydelse det hade i sammanhanget att köpmannen varit inlagd på sjukhus under reklamationsfristen.

Enligt HD hade reklamationsfristen börjat löpa den 1 maj 1977, då köpmannens hustru mottog klagomålen från odlarna. Köpmannen ifråga var vid denna tidpunkt inlagd på sjukhuset och förblev det fram till den 14 maj samma år, varvid köpmannen två dagar senare i sin tur reklamerade mot sin säljare. Köpmannen ansågs ha reklamerat för sent. HD anförde följande:

Den omständigheten att [köpmannen] vid denna tid och fram till d 14 maj befann sig på sjukhus har inte fritagit honom från hans reklamationsplikt; i egenskap av köpman har [köpmannen] haft att sörja för att i händelse exempelvis av hans insjuknande bl a åtgärder av här ifrågavarande slag kunde företas av behörig företrädare för honom.

Ovanstående ger stöd för att subjektiva hinder inte kan beaktas i näringsidkarsammanhang.⁵³ Det går dock att tolka rättsfallet som att HD inte uttalar sig om huruvida hindret ifråga (sjukdomen) kan förlänga fristen, utan endast konstaterar att reklamationsplikten inte *upphör* av ett sådant hinder. Visserligen fann ju HD att reklamationen hade gjorts för sent trots att den gjordes redan 15 dagar efter att reklamationsfristen började löpa. I avsnitt 2.7 omnämnda NJA 1921 s. 486 var det dock

⁵⁰ En jämförelse kan möjligen göras vid det trepartsförhållande som inträder vid rättsliga fel. Se härom de överväganden som HD gjorde i NJA 2012 s. 1021, p. 22.

⁵¹ Med tillfälliga hinder av ”subjektiv natur” avses i det följande enskilda förhållanden som är hänförliga till den kontraktsbrytande, och alltså inte exempelvis en allmän force majeure-händelse.

⁵² Prop. 1989/90:89 s. 113 f., NJA 2008 s. 1158 och NJA 2018 s. 127, p. 37.

⁵³ Enligt Johnny Herre (Svensk rättspraxis, s. 708) står det klart genom avgörandet att sjukdom ”inte innebär en acceptabel ursäkt för att inte reklamera [i näringsidkarsammanhang].”

också fråga om ett handelsköp beträffande tyg, och där ansågs som sagt att en reklamation redan efter sex dagar var för sent framställd. I nu aktuellt fall var det därtill fråga om en färskvara. Dessa faktorer talar var för sig för att reklamation måste göras synnerligen snabbt och det är tydligt att en frist om 15 dagar enligt då gällande rätt var långt över vad som i normala fall hade ansetts vara acceptabelt.⁵⁴ Det är därför tänkbart att reklamation hade skett för sent även vid ett beaktande av köpmannens sjukhusvistelse. Möjligen utesluter därför inte avgörandet helt och hållet att subjektiva hinder beaktas i näringsidkarsammanhang. Sistnämnda uppfattning har också kommit till uttryck i ett hovrättsfall.⁵⁵ Sammanfattningsvis kan det nog inte uteslutas att tillfälliga hinder av subjektiv natur kan förlänga reklamationsfristen i vissa undantagssituationer.

2.12 Den reklamationspliktigas undersökningsplikt och avtalsbrottets upptäckbarhet

I förarbetena till konsumentköplagen anförde lagstiftaren följande beträffande reklamationsfristens längd vid fel (min kursivering):

Vid bedömningen av vad som skall anses vara skälig tid för reklamation vid ett konsumentköp är det särskilt två synpunkter som gör sig gällande. För det första har konsumenten inte någon sådan uttrycklig undersökningsplikt efter det att varan har avlämnats som gäller för köp i allmänhet och som i de fallen är utgångspunkten för beräkningen av tidsfristen.⁵⁶

Uttalandet antyder vid första anblick att om avtalsbrottet omfattas av en reklamationspliktigs undersökningsplikt, kan det ha betydelse för reklamationsfristens längd. Vidare finns hovrättspraxis som anger att en angränsande fråga, *avtalsbrottets upptäckbarhet*, kan påverka fristen.⁵⁷ Dessa förhållanden synes dock snarare ha betydelse för reklamationsfristens startpunkt. Det råder inget tvivel om att undersökningsplikten är relevant i det avseendet och mig veterligen är det i sistnämnda sammanhang som saken har diskuterats inte bara i doktrin utan även av lagstiftaren i övrigt.⁵⁸ Det är också svårt att finna skäl varför förekomsten av dessa förhållanden är något som har betydelse för bedöm-

⁵⁴ Se även NJA 1946 s. 691 där det var fråga om köp av fisk som var skämd. Reklamation gjordes till synes tre veckor efter att fristen börjat löpa, vilket ansågs vara för sent.

⁵⁵ Svea hovrätts dom den 15 november 2019 i mål T 4005-16.

⁵⁶ Prop. 1989/90:89 s. 114.

⁵⁷ Se Svea hovrätts dom den 15 november 2019 i mål T 4005-16 som gällde fel vid en överlåtelsebesiktning. Hovrätten konstaterade att omständigheten att det inte förelegat några särskilda omständigheter att utreda om överlåtelsebesiktningen var behäftad med fel var något som talade för en kort reklamationsfrist. Liknande överväganden synes ha gjorts i Göta hovrätts dom den 16 december 2019 i mål T 1553-19.

⁵⁸ Prop. 1984/85:110 s. 217 f., prop. 1988/89:76 s. 123, prop. 1989/90:77 s. 62, Jan Kleineman, a.a., s. 345, Christina Ramberg, a.a., s. 152 f. och Johnny Herre & Jan Ramberg, *Köplagen — En kommentar*, p. 8.4.2.

ningen vad som utgör skälig tid. I praktiken kan dock omständigheterna indirekt få betydelse även för längden, i och med att de kan leda till att den reklamationspliktiga erhåller faktisk vetskap om avtalsbrottet (vilket talar för en kortare reklamationsfrist, se avsnitt 2.4 ovan).

2.13 Betydelsen av en ansvarsförsäkring hos den kontraktsbrytande

Det har sagts att omständigheten att den kontraktsbrytande har en ansvarsförsäkring är någonting som förlänger reklamationsfristen.⁵⁹ Åsikten förefaller vara grundad i att en eventuell skadeståndsskyldighet typiskt sett inte drabbar kontraktsbrytanden hårt om sådan försäkring finns. För egen del har jag svårt att se varför den omständigheten skulle tala för en längre reklamationsfrist. Till att börja med förefaller den svår att passa in under reklamationsinstitutets grundläggande syften. Vidare kommer en konstaterad skadeståndsskyldighet fortfarande att drabba den kontraktsbrytande i form av självrisk, förhöjd premie samt tid och resurser som tas i anspråk. Därtill står det klart att också försäkringsbolaget har ett berättigat intresse av att reklamation sker snabbt (exempelvis för att kunna bevara eventuella regressmöjligheter, beräkna premier, skadereservsavsättningar m.m.). I själva verket kan ibland den kontraktsbrytande anses ha ett särskilt behov av snabb reklamation om denna har en ansvarsförsäkring, i syfte att hinna anmäla kravet till sitt försäkringsbolag i tid.⁶⁰

3 Hur lång är reklamationsfristen?

3.1 Inledning

I följande del av artikeln kommer det göras ett försök att undersöka hur lång reklamationsfristen är. Omedelbart ställs man då inför problemet att en reklamation i vissa fall har ansetts vara för sen redan efter några veckor, medan den i andra fall har bedömts rättidig efter att flera månader har passerat. Det finns alltså ett stort spann, och därmed ett behov av att avgränsa under vilka förhållanden det blir relevant att jämföra fall med varandra. Som antytts ovan och som kommer att framgå i det följande är det två av faktorerna som redovisats i avsnitt 2 som har särskilt stor betydelse för reklamationsfristen: vilken sorts avtalsprestation som är ifråga och om den reklamationspliktiga är privatperson.

En uppdelning efter dessa faktorer har därför gjorts. Med hänsyn till mängden praxis och av utrymmesskäl har framställningen i huvudsak behövt begränsas till att avse endast fel i avtalsprestation (reklamationsfristen vid dröjsmål kommer inte behandlas). Vidare har det endast funnits ett begränsat utrymme att i detalj problematisera de enskilda avgörandena i syfte att besvara om den däri etablerade reklamationsfristen kan anses korrekt. Av samma skäl har en ganska grovhuggen

⁵⁹ Johannes Marszalek, a.a., s. 894 och Christina Ramberg, a.a., s. 154.

⁶⁰ Jan Kleineman, a.a., s. 349.

uppdelning behövt göras över avtalsprestationerna; istället för att analysera varje avtalsprestation för sig har en kategorisering gjorts mellan dels köp av tjänst, vara, eller fastighet, dels om det är fråga om ”komplicerade” avtalsprestationer. Lämpligheten av denna uppdelning, och om en viss avtalsprestation bör klassas som komplicerad eller inte, kan diskuteras. Man bör också ha i åtanke att en avtalsprestation som generellt är att anse som komplicerad rätteligen i ett enskilt fall kan vara okomplicerad, och vice versa. Därtill hänvisas till de avgränsningar som gäller för artikeln generellt (se avsnitt 1). Den kommande framställningen är alltså förenklad i flera avseenden och bygger på vissa skönsmässiga avgränsningar. Det är min förhoppning att, trots dessa reservationer, kunna bidra med någon slags konkretion kring hur lång reklationsfristen bedöms vara i olika sammanhang.

3.2 Tjänster som är komplicerade

Inom denna kategori avses framförallt rådgivningstjänster olika slag. Utredningen visar, vad gäller *näringsidkare*, att det aldrig har ansetts att ett krav har reklamerats för sent (bortsett från ett uppenbart fall).⁶¹ En reklationsfrist om till synes fyra månader har godtagits i ett fall rörande revision.⁶² I ett annat avgörande avseende advokats uppdrag som rättegångsombud skulle en reklamation inom sex månader ha godtagits.⁶³

Beträffande *privatpersoner* finns ett antal avgöranden som främst (men inte enbart) rör reklamation mot fastighetsmäklare och besiktningsmän.⁶⁴ Reklamation efter fem månader eller senare har ansetts

⁶¹ Svea hovrätts dom den 17 mars 2010 i mål T 8963-08, där en reklamation efter mer än ett år ansågs vara för sent framställd. Tjänsten ifråga rörde advokats skatterådgivning. Jfr även Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 3 maj 2021 i mål T 2419-18, som gällde revisors ianspråktagande av en skadelöshetsförbindelse med anledning av att krav riktats mot honom för påstådd oaktsam revision. Hovrätten ansåg att revisorn mot bakgrund av allmänna avtalsrättsliga principer hade en skyldighet att göra gällande skadelöshetsförbindelsen inom skälig tid. Så hade skett först efter elva månader från det att reklationsfristen hade börjat löpa, vilket ansågs vara för sent. Se också Christina Ramberg, a.a., s. 153 f.

⁶² Svea hovrätts dom den 28 september 2018 i mål T 7073-16. Det bör noteras att det var fråga om ett utomobligatoriskt anspråk.

⁶³ Svea hovrätts dom den 2 december 2016 i mål T 11422-15.

⁶⁴ Det kan som sagt diskuteras om nu aktuella tjänsters kategorisering är riktig. Man bör dock ha i åtanke att även om det kan vara förhållandevis enkelt att konstatera en avvikelse för vilken säljaren kan hållas ansvarig är det förstas en helt annan fråga att bedöma om mäklaren eller besiktningsmannen kan hållas ansvarig för den avvikelsen, se vidare i Johannes Marszalek, a.a., s. 891.

vara för sent,⁶⁵ men reklamation efter i vart fall tio veckor har godtagits.⁶⁶ I ett avgörande som rörde revisors skatterådgivning ansågs att en reklamation efter tre månader var inom fristen.⁶⁷

3.3 Tjänster som är okomplicerade

Utredningen ger stöd för att reklamationsfristen i *näringsidkarsammanhang* är kort. I ett mål rörande entreprenad fann hovrätten att en reklamation efter omkring fyra månader var för sen.⁶⁸ I ett annat avgörande angående fel i överlåtelsebesiktning ansåg hovrätten att reklamation efter tio veckor var för sen.⁶⁹ Ytterligare ett avgörande avser ett blandat köp, men där avtalsprestationen huvudsakligen bestod av utveckling av en programvara (dvs. en tjänst). Här ansågs reklamation efter en och en halv månad ha skett för sent, men det fanns flera omständigheter som talade för en kort frist.⁷⁰ Slutligen ansågs en reklamation efter fyra veckor ha varit för sen, trots att tjänsten ifråga (säkerhetsrådgivning enligt lagen (2006:263) om transport av farligt gods) möjligtvis kan betraktas som förhållandevis komplicerad.⁷¹ Emellertid förefaller två veckor ha varit inom skälig tid enligt ett hovrättsavgörande rörande entreprenad, trots att det enligt domstolen fanns skäl som talade för en sträng bedömning.⁷² Ett annat hovrättsavgörande rörde leverans av ånga för golvproduktion. Vid leveransavtalets utgång hade köparen rätt att förvärva produktionsanläggningen enligt en viss prismekanism i avtalet. Inför utgången erbjöd säljaren ett pris som köparen menade stred mot prismekanismen. Köparens påpekade härom lämnades efter fyra veckor, vilket ansågs ha skett i tid.⁷³

⁶⁵ Se följande avgöranden som rörde fel i fastighetsmäklartjänst: Svea hovrätts dom den 22 december 2014 i mål T 2049-14 (åtta månader), Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 21 december 2018 i mål T 907-18 (drygt sju månader, trots att det, enligt domstolen, förelåg särskild omständighet som talade för en längre frist) och Svea hovrätts dom den 15 april 2019 i mål T 11364-18 (nio månader). Se även följande avgöranden som rörde fel i fastighetsbesiktningstjänst: RH 2006:77 (sex månader) och Göta hovrätts dom den 16 december 2019 i mål T 1553-19 (strax under fem månader).

⁶⁶ Hovrätten för Västra Sveriges dom den 15 december 2011 i mål T 3378-10. Avgörandet rörde en entreprenad med ”komplicerade avtalsförhållanden med olika entreprenader och underentreprenader och ett omfattande byggprojekt”.

⁶⁷ Svea hovrätts dom den 16 februari 2010 i mål T 5026-08.

⁶⁸ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 17 mars 2011 i mål T 1503-10. Hovrätten tog bl.a. fasta på att det inte kunde råda något tvivel om vem som ansvarade för avtalsbrottet.

⁶⁹ Svea hovrätts dom den 15 november 2019 i mål T 4005-16. Hovrätten tog i beaktande att det inte hade förelagat några särskilda svårigheter för den reklamationspliktiga att utreda om det förelåg ett avtalsbrott.

⁷⁰ Hovrätten för Västra Sveriges dom den 14 januari 2013 i mål T 3185-12. Bl.a. hade den reklamationspliktiga faktisk kännedom om avtalsbrottet, och den kontraktsbrytande hade särskilt intresse av att snabbt få besked om det påstådda felet.

⁷¹ Svea hovrätts dom den 8 juni 2020 i mål T 5591-19.

⁷² Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 31 maj 2018 i mål T 3031-17.

⁷³ Svea hovrätts dom den 3 december 2020 i mål T 5869-19.

Vad gäller privatpersoner finns i denna kategori endast ett avgörande av intresse, som rörde fel i entreprenad, och där en reklamation efter tre och en halv månad ansågs vara för sent framställd.⁷⁴

3.4 Varor som är komplicerade

Vad gäller näringsidkare finns ett hovrättsavgörande som gällde köp av vindkraftverk under standardavtalet ABA 99 (enligt vilket reklamation skulle ske "utan oskäligt dröjsmål efter att felet visat sig"). Reklamationsfristen ansågs inte vara längre än drygt en månad. Omständigheterna var dock något speciella.⁷⁵

Beträffande *privatpersoner* finns ett hovrättsavgörande som rörde avvikande lägenhetsarea vid bostadsrättsköp. En reklamation efter ungefär fyra månader ansågs vara för sen.⁷⁶

3.5 Varor som är okomplicerade

Reklamationsfristen är kort i *näringsidkarsammanhang*. I ett avgörande som rörde reklamation av en grävmaskin som hade börjat brinna ansågs en reklamation efter tre månader inte vara inom fristen, till synes uppenbarligen.⁷⁷ I ett annat avgörande, som gällde köp av vin men där inte allt vin hade levererats, ansågs en reklamation gjord efter en månad vara för sen.⁷⁸ Samma frist ansågs gälla i ett avgörande som rörde fel i ett brandlarm.⁷⁹ I sistnämnda två fall ansåg domstolen att det förelåg faktorer som talade för en sträng bedömning.

Vad gäller *privatpersoner* finns ett hovrättsavgörande som gällde köp av en felaktig spis i samband med köp av en bostadsrätt, i vilket en reklamation ansågs för sen när den gjordes efter ungefär tre månader.⁸⁰ I ett äldre avgörande, NJA 1971 s. 51, ansågs en reklamation efter ca tre månader vid köp av bil vara för sent framställd.

3.6 Fel i fastighet

I *näringsidkarsammanhang* finns ett avgörande som gällde en miljöskadad fastighet. Där ansågs köparens reklamation efter tre månader inte ha ägt rum inom reklamationsfristen, men det fanns faktorer som med styrka talade för en kort frist.⁸¹

⁷⁴ Svea hovrätts dom den 27 februari 2012 i mål T 4917-11.

⁷⁵ Hovrätten för Västra Sveriges dom den 6 april 2017 i mål T 2795-15. Som förklarats inledningsvis i artikeln torde det inte föreligga någon skillnad mellan lokutionerna "utan oskäligt uppehåll/dröjsmål" och "inom skälig tid". Emellertid var felet ifråga "väsentligt" vilket enligt kommentaren till standardavtalet innebär att reklamation bör ske "genast". Hovrätten fann att reklamationen inte hade skett utan oskäligt uppehåll.

⁷⁶ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 15 oktober 2014 i mål T 335-14.

⁷⁷ Göta hovrätts dom den 6 november 2014 i mål T 3380-13. Hovrätten förefaller ha ansett att tre månader var "väsentligt längre" än skälig tid.

⁷⁸ Svea hovrätts dom den 11 oktober 2017 i mål FT 3759-17.

⁷⁹ Svea hovrätts dom den 4 december 2018 i mål T 6560-16.

⁸⁰ Svea hovrätts dom den 27 april 2010 i mål FT 3772-09.

⁸¹ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 15 juni 2016 i mål T 1590-15, se fotnot 4244 ovan.

Beträffande *privatpersoner* finns flera avgöranden av intresse. I NJA 1977 s. 138 ansågs reklamationsfristen ha börjat löpa under "våren" och en reklamation den 8 juli samma år ansågs vara gjord inom fristen. Ett viktigt och omdiskuterat avgörande är NJA 2008 s. 1158, där HD godtog en reklamationsfrist om fyra och en halv månad. Den av HD tillåtna fristen har på flera håll fått kritik för att vara alltför generös.⁸² Icke desto mindre finns två senare tillkomna hovrättsavgöranden där reklamation efter ungefär tre månader har ansetts vara inom fristen.⁸³ I två avgöranden som rörde rättsligt fel ansågs reklamation efter ca tre månader vara rättidigt.⁸⁴ I två fall före NJA 2008 s. 1158 har reklamation efter fyra månader ansetts vara inom fristen.⁸⁵ I ett avgörande efter NJA 2008 s. 1158 ansågs dock en reklamation efter närmare ett halvår vara för sent framställd.⁸⁶ I sammanhanget kan också hänvisas till Göta hovrätts dom den 16 december 2019 i mål T 1553-19, som gällde reklamation av fastighetsbesiktning (dvs. fel i tjänst). Hovrätten konstaterade att situationen påminner om då köpare reklamerar fel i en fastighet, och hänvisade till NJA 2008 s. 1158. Reklamationen, som gjorts efter "i princip fem månader", ansågs vara för sent framställd.

3.7 Analys

Vad gäller *tjänster som är komplicerade* föreligger i allmänhet flera faktorer som talar för en längre reklamationsfrist. Generellt saknar den reklamationspliktiga relevant sakkunskap, och det är ofta förenat med svårigheter att avgöra om/vilken påföljd som kan göras gällande. I exempelvis rådgivningssammanhang är det också typiskt sett svårt att genom ett avhjälpande motverka de negativa följderna av ett avtalsbrott. Allt detta motiverar en förhållandevis generös reklamationsfrist vid de avtalsprestationer som nu är ifråga.

I *näringsidkarsammanhang* kan följande noteras. I doktrin har sagts, med hänvisning till bl.a. NJA 2008 s. 1158, att reklamationsfristen vid fel i revisorers och advokaters rådgivning kan överstiga sex månader.⁸⁷ Det finns åtminstone ett hovrättsfall där domstolen accepterat detta doktrinuttalande. Som vi sett har också reklamation efter fyra månader godtagits i ett fall som rörde revisionsansvar. Emellertid ska noteras att de reklamationspliktiga i NJA 2008 s. 1158 var privatpersoner. HD förefaller också ha tagit särskild hänsyn till att det rådde semestertider,⁸⁸ något som svårligen kan komma ifråga i näringsidkarsammanhang.

⁸² Folke Grauers, *Fastighetsköp*, uppl. 19, s. 155 f. och Johnny Herre, *Festskrift*, s. 124, fotnot 11.

⁸³ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 15 februari 2018 i mål T 2265-17 och Hovrätten för Västra Sveriges dom den 17 oktober 2018 i mål T 5338-17.

⁸⁴ Svea hovrätts dom den 11 februari 2011 i mål T 1107-10 och Hovrätten för Västra Sveriges dom den 30 maj 2013 i mål T 2705-12.

⁸⁵ RH 2003:63 och Göta hovrätts dom den 13 september 2007 i mål T 3077-06.

⁸⁶ Hovrätten för Västra Sveriges dom den 6 december 2010 i mål T 4348-09.

⁸⁷ Christina Ramberg, a.a., s. 153 f.

⁸⁸ Johannes Marszalek, a.a., s. 894 och Jan Hellner m.fl., *Speciell avtalsrätt II. Kontraktetsrätt, andra häftet*, JUNO version 7, s. 161.

Alltså fanns flera faktorer som talar för en längre frist men som inte aktualiseras i näringsidkarsammanhang. Slutligen har avgörandet som sagt fått kritik från flera håll som innebär en alltför generös reklimationsfrist. Därför är det enligt min mening tveksamt om det går att ta avstamp i NJA 2008 s. 1158 som stöd för att fristen kan vara betydligt längre ändå. Dock har det sagts att det för komplicerade rådgivningstjänster ofta saknas anledning att i reklamationshänseende behandla en näringsidkare mindre förmånligt än en konsument.⁸⁹ Om detta är korrekt kan konstateras att det åtminstone finns tre hovrättsavgöranden som godtagit en reklamation inom tre månader (och vissa av dem senare än så).⁹⁰

Inom samma avtalskategori men då den reklimationspliktiga varit privatperson har ansetts att en reklamation efter såväl fem som sex månader varit för sent framställd. I dessa fall har det varit fråga om rådgivningstjänster kopplade till fastighetsköp, dvs. besiktningstjänster och mäklartjänster. Utgångspunkten får antas vara att dessa tjänster inte är lika komplicerade som exempelvis revisorers och advokaters rådgivning. Å andra sidan är omständigheten att de reklimationspliktiga varit privatpersoner en faktor som klart förlänger fristen, men trots detta har alltså reklamation efter fem månader ansetts vara för sent. Som kommer att framgå strax nedan lär dock reklimationsfristen vid fel i fastighet (när köparen är privatperson) i regel uppgå till omkring fyra månader. Ofta torde ansvarsbedömningen för fastighetsmäklare och besiktningsmän vara något mer komplicerad eftersom det i regel krävs en bedömning av om det föreligger en avvikelse såväl i själva överlåtelseobjektet som i förhållande till den aktsamhetsnorm som mäklaren eller besiktningsmannen förväntas uppfylla. Möjligen borde därför reklimationsfristen för dessa tjänster vara något längre än vad som gäller vid fel i fastighet.

Sammanfattningsvis förefaller det troligt att reklimationsfristen för nu aktuella tjänster endast i undantagsfall överstiger fem–sex månader men som utgångspunkt godtas om de sker inom tre månader, oavsett om den reklimationspliktiga är näringsidkare eller privatperson.

Vad gäller *övriga avtalsprestationer bortsett från fel i fastighet* ger inte utredningen stöd för att det föreligger någon väsentlig skillnad dem sinsemellan, i vart fall i näringsidkarsammanhang. Men det ska understrykas att praxis i vissa fall är knapphändig och att det inte är relevant att jämföra fel i färskvara med fel i tjänst. En möjlig förklaring till att längden ändå är förhållandevis likvärdig kan vara att domstolarna vid fel i tjänst tillämpar köplagen analogt,⁹¹ vilken får sägas ge uttryck för en förhållandevis sträng reklimationsplikt. Vi har sett att längden i

⁸⁹ Fredric Korling, a.a., s. 650 f. och Jan Kleineman, a.a., s. 352 f.

⁹⁰ Svea hovrätts dom den 16 februari 2010 i mål T 5026-08, Svea hovrätts dom den 2 december 2016 i mål T 11422-15 och Svea hovrätts dom den 28 september 2018 i mål T 7073-16.

⁹¹ Se t.ex. Svea hovrätts dom den 15 november 2019 i mål T 4005-16.

flera fall har varit så kort som en månad, men då har det också i vissa av avgörandena funnits faktorer som talat för en kortare frist.⁹²

Å andra sidan har reklamation inom till synes två veckor varit rättidig, trots att domstolen samtidigt ansett att det förelåg skäl för att se strängt på reklamationsfristen.⁹³ I sammanhanget kan också hänvisas till ett avgörande som egentligen ligger utanför artikelns avgränsning som gällde tolkningen av en reklamationsbestämmelse i standardavtalet ABK 96 enligt vilken krav skulle framställas ”snarast”.⁹⁴ Hovrätten fann att ett krav som var framställt efter ca tre veckor skett inom fristen. Fristen vid fel i varor förefaller således vara omkring en månad, om det inte är fråga om en färskvara. Enligt min uppfattning *bör* i vart fall fristen vid tjänster som regel vara något längre, men det ska erkännas att domstolarna inte förefaller dela den uppfattningen.

En privatpersons reklamation där denna inte agerar som konsument anses regelmässigt vara för sen om den görs efter tre till fyra månader.⁹⁵ I ett avgörande ansågs dock en reklamation som gjordes åtminstone efter ca tio veckor vara inom fristen. Reklamationsfristen står i ganska skarp kontrast till vad som gäller vid fel i fastighet, där fristen är klart längre (se strax nedan). Som förklarades under avsnitt 2.3 torde köparen i konsumentsammanhang i regel åtnjuta en reklamationsfrist om två månader, men lagstiftaren har också varit tydlig med att fristen kan vara längre än så.⁹⁶ Det framstår inte som otänkbart att reklamationer efter tre månader ofta godtas, och ibland senare än så. Det som motiverar den generösare inställningen till konsumenters reklamationsplikt förefaller främst vara konsumentens bristande kunskaper; inte maktbalansen mellan denna och näringsidkaren.⁹⁷ Möjligen är det därför sällan motiverat att göra någon åtskillnad mellan konsumenter och privatpersoner vid bestämmandet av reklamationsfristen. En annan fråga är om fristen i sig i den s.k. tvåmånadersregeln⁹⁸ är tillämplig i konsumentsammanhang generellt eller kanske till och med för privatpersoner generellt. Det finns inte utrymme att i detta sammanhang analysera denna intressanta fråga.

Vad så slutligen gäller *fel i fastighet* bör inledningsvis noteras att jordabalkens reklamationsregler vid köp av fastighet har karaktären av preklusionsbestämmelser.⁹⁹ Detta skiljer sig från köplagens påföljdsystematik, som delvis bygger på tanken att även kontraktsbrytanden har rättigheter som tillvaratas genom reklamationen (t.ex. rätten att

⁹² Svea hovrätts dom den 11 oktober 2017 i mål FT 3759-17 och Svea hovrätts dom den 4 december 2018 i mål T 6560-16.

⁹³ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 31 maj 2018 i mål T 3031-17.

⁹⁴ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 28 februari 2018 i mål T 1118-17.

⁹⁵ NJA 1971 s. 51, Svea hovrätts dom den 27 april 2010 i mål FT 3772-09, Svea hovrätts dom den 27 februari 2012 i mål T 4917-11 och Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 15 oktober 2014 i mål T 335-14.

⁹⁶ Prop. 2001/02:134 s. 57.

⁹⁷ Prop. 1989/90:89 s. 114 f. och prop. 1984/85:110 s. 217 ff.

⁹⁸ 23 § 2 st. konsumentköplagen och 17 § 2 st. konsumenttjänstlagen.

⁹⁹ Anders Victorin m.fl., *Allmän fastighetsrätt*, JUNO version 4, s. 164.

avhjälpa ett fel). Redan av det skälet finns det anledning att behandla den reklamationspliktiga mer förmånligt jämfört med avtalsprestationer där köplagens regler (direkt eller indirekt) tillämpas.

Reklamationsfristen är förhållandevis generös när den reklamationspliktiga är privatperson; fristen får som utgångspunkt anses uppgå till omkring fyra månader, med hänvisning till NJA 2008 s. 1158 och hovrättspraxis. Reklamationsfristen lär endast i undantagsfall vara längre än fyra och en halv månad.

Mer svårbedömd är fristen i näringsidkarsammanhang. I ett hovrättsavgörande ansågs tre månader vara för sent. Det ska dock understrykas att det fanns starka skäl i det aktuella fallet att se strängt på fristen. Fastighetsköp mellan näringsidkare gäller ofta stora värden och köpeobjekt, och kan kompliceras ytterligare av att ske inom ramen för ett bolagsförvärv. Även om avtalsbrottet består av ett relativt enkelt konstaterbart fel i och för sig kan felets omfattning behöva utredas genom särskild undersökning och en bedömning ske om felet kan göras gällande. Sannolikt bör därför reklamationsfristen vara klart generösare än vad som gäller vid fel i vara och okomplicerade tjänster.

4 Avslutande reflektioner samt några ord om tolkningen av ”reklamationsavgöranden”

Att gå igenom domstolsavgörandena inför upprättandet av artikeln har varit en grannliga uppgift, inte bara för att det har varit tidskrävande utan också för att domskälen ibland ger ett något janushövdad intryck. Å ena sidan är domskälen ofta utförliga och tydliga vad gäller vilka faktorer som domstolarna har tagit i beaktande i sina bedömningar, särskilt när reklamation bedöms ha skett för sent. Å andra sidan är det förvånansvärt ofta svårt — i flera fall faktiskt omöjligt — att sluta sig till när domstolarna, inklusive HD, har ansett att reklamationsfristen börjat löpa.¹⁰⁰ När det inte finns en startpunkt att förhålla sig till går det inte att med önskvärd precision sluta sig till hur lång fristen har tillåtits att vara.¹⁰¹ En sådan domskrivning innebär bl.a. att värdefull vägledning går om intet, vilket delvis också är förklaringen till varför det i vissa

¹⁰⁰ Se t.ex. NJA 2016 s. 237. Avgörandet gällde fel vid köp av en bostadsrätt mellan två näringsidkare, varvid köparen hade en undersökningsplikt. HD konstaterade följande i frågan om reklamation hade skett i rätt tid: ”[Köparen] tillträdde bostadsrätten den 1 oktober 2007. [Köparen] reklamerade den 26 september 2008 med hänvisning till att lokalen hade för liten area. Den nu angivna tiden, nästan ett år, framstår som mycket lång, särskilt mot bakgrund av de krav som måste ställas på en näringsidkare. Lokalens area utgjorde en central egenskap för [köparen] och hade stor betydelse för flera arbetsmoment som ingick i bolagets projekt att bygga om lokalen till bostäder. En kontrollmätning framstår som en förhållandevis enkel och inte särskilt kostnadskrävande åtgärd som hade varit naturlig i detta sammanhang. [Köparens] företrädare borde därför ha märkt felet och reklamerat betydligt tidigare än vad som har skett (jfr NJA 1993 s. 436). [Köparen] kan därför inte åberopa att arean var mindre än vad som hade avtalats mellan parterna.” Utifrån HD:s motivering är det omöjligt att förstå när reklamationsfristen började löpa, men till HD:s försvar förefaller det inte heller ha varit nödvändigt att fastställa just detta i det aktuella fallet.

¹⁰¹ Se också Christina Hultmark, a.a., s. 63.

avseenden är ganska skralt med praxis i uppställningen ovan. Jag har också noterat att detta ibland orsakat att underrätter vid bestämmandet av längden hänvisar till överväganden av HD som, vid en närmare granskning, i själva verket tar sikte på startpunkten (se t.ex. avsnitt 2.12 ovan om felets upptäckbarhet). En annan utmaning är att det ibland är otydligt, när den reklamationspliktiga är privatperson, om de överväganden som görs i fråga om fristens längd endast gör sig gällande under de omständigheterna eller även i näringsidkarsammanhang. Slutligen kan för fullständighetens skull noteras att även frågan om startpunkten vållar tolkningssvårigheter, exempelvis därför att domstolens *in casu*-bedömning sammanblandas med vad domstolen egentligen anser är gällande rätt.¹⁰² Det finns alltså anledning att vara särskilt vaksam vid tolkningen av avgöranden som rör frågor om reklamation.

Det tål att funderas på hur de olika faktorerna som identifierats ovan förhåller sig till varandra. T.ex. kan man fråga sig om förekomsten av en faktor utesluter tillämpningen av en annan, eller vad deras inbördes prioritering är. En annan tanke att begrunda är i vad mån de olika faktorerna går in i varandra och hur man i så fall ska förhålla sig till det. Kan exempelvis ett bolag som saknar egna jurister och som anlitat en advokat, i den avtalsrelationen åtnjuta en längre reklamationsfrist både mot bakgrund av tjänstens komplexitet och bolagets bristande sakkunskap? En annan fråga är i vilken utsträckning rättstillämparen bör hämta inspiration från köplagen när denna har att bedöma reklamationsfrågor utanför det lagreglerade området. Köplagens invecklade reklamationssystematik vilar på ett successivt påföljdssystem som i praktiken inte är överförbart på vissa tjänsteprestationer. Möjligen är köplagens reklamationssystematik, och den förhållandevis stränga reklamationsfrist som förefaller emanera ur denna, i själva verket att betrakta som *lex specialis* istället för allmänna kontraktsrättsliga principer.¹⁰³ Dessa frågor finns det inte utrymme att gå in närmare på i detta sammanhang, men de visar vikten av att göra en nyanserad bedömning i varje enskilt fall.

Som framgått finns ett trängande behov av vägledande praxis för vissa avtalstyper, i första hand tjänster som är komplicerade, inte bara vad gäller reklamationsfristens längd utan också t.ex. dess principiella startpunkt. Sammanfattningsvis lämnar alltså frågor om reklamationsfristens längd stort utrymme för argumentation och taktiska överväganden, t.ex. om mellandom ska begäras. Frågor om reklamation är på så vis stimulerande — men också förpliktande.

¹⁰² Se hur exempelvis NJA 2007 s. 35 har tolkats olika av såväl domstolar som i doktrinen i Jakob Andersson, a.a., s. 384 ff.

¹⁰³ Jfr Jan Kleineman, a.a., s. 346 ff.